

TRADIȚIA DE NUNTĂ ÎN COMUNITĂȚILE DE BASARABENI DEPORTAȚI ÎN SIBERIA ȘI KAZAHSTAN

Doctor în istorie, conferențiar universitar

Ludmila D. COJOCARU

Institutul Patrimoniului Cultural

THE WEDDING TRADITION WITHIN THE COMMUNITIES OF BESSARABIANS DEPORTED IN SIBERIA AND THE KAZAKHSTAN

Summary. The study analyzes phenomenon of the traditional Romanian wedding in the context of dramatic changes of the middle of the 20th century, especially of those produced in the communities of Bessarabians deported by the totalitarian-communist regime of the Moldavian SSR and imposed, between 1941-1956, to stay in the remote regions of the Soviet Union. The use of original sources – oral history documents, illustrative testimonies (photographs, journals, letters), papers from the family archives – and identifying the main narrative themes relevant to the survivors' memories allowed the author to elucidate the popular customs and representations under the conditions of forced exile. Beyond continuity at the level of wedding practices and attributes of ritualized communication, the functions and role of its main actors, the study brings to the attention of researchers the semantic ruptures and the cultural transformations produced in the nuptial tradition of deported Bessarabians. The prescriptions of the totalitarian-communist regime with regard to the marriage of the descendants of the „enemies of people” and the social, cultural and economic circumstances in which the Bessarabian deportees in Siberia and Kazakhstan have affected the ethno-cultural roots, at the same time requiring the development of new models and strategies of solidarity, capable of maintaining identity and anchorages in the home tradition.

Keywords: wedding tradition, Stalinist deportations, cultural metamorphoses, Moldavian SSR, Siberia, Kazakhstan.

Rezumat. Studiul analizează fenomenul nunții tradiționale românești în contextul transformărilor dramatice de la mijlocul secolului al XX-lea, în mod prioritar al celor produse în comunitățile de basarabeni deportați de către regimul totalitar-comunist din RSS Moldovenească și impuși să se afle, între anii 1941-1956, în regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice. Valorificarea surselor inedite – documente de istorie orală, mărturii imagistice (fotografii, schițe din jurnal, scrisori), acte din arhiva de familie – și identificarea principalelor tematici narative relevate în memoriile supraviețuitorilor au permis autoarei să elucideze obiceiurile și reprezentările populare în condițiile înstrăinării forțate. Dincolo de continuitățile atestate la nivelul practicilor și recuzitei de nuntă, a funcțiilor și rolului actanților, studiul aduce în atenția cercetătorilor rupturile semantice și transformările culturale produse în tradiția nupțială la basarabeni deportați. Prescripțiile regimului totalitar-comunist cu referire la căsătoria descendenților „dușmanilor poporului” și circumstanțele vitrege sub aspect social, cultural și economic în care s-au pomenit deportații basarabeni în Siberia și Kazahstan au afectat legăturile de neam și rădăcinile etno-culturale, impunând totodată elaborarea unor noi modele și strategii de solidaritate, pasibile să întrețină reperle identitare și ancorarea în tradiția de acasă.

Cuvinte-cheie: tradiție de nuntă, deportări staliniste, transformări culturale, RSS Moldovenească, Siberia, Kazahstan.

INTRODUCERE

Studiul de față este o primă contribuție la analiza fenomenului nunții tradiționale românești în contextul transformărilor dramatice de la mijlocul secolului al XX-lea, în mod prioritar caracteristic comunităților de basarabeni deportați de către regimul totalitar-comunist din RSS Moldovenească și siliți, între anii 1941–1956, să se afle în regiunile de est ale Uniunii Sovietice. Pornind de la abordările istoriografice recente privind valoarea documentară a mărturiilor de istorie orală [1], studiul valorifică memoriile supraviețuitorilor celor trei valuri de exilări în masă din Basarabia

[2] cu referință la obiceiurile, recuzita de ritual, funcțiile și rolul actanților în cazul nunților românești în mediul comunităților de deportați. Constatăm că prescripțiile regimului totalitar-comunist privind căsătoria descendenților „dușmanilor poporului” și circumstanțele traumatizante sub aspect social, cultural și economic în care s-au pomenit locuitorii RSS Moldovenești, strămutați cu forța în Siberia și Kazahstan, au avut scopul de a șterge legăturile de neam și rădăcinile etno-culturale ale acestora [3]. Or, elucidarea variilor consecințe ale propagandei sovietice asupra nunții vine să contribuie la identificarea și analiza trăirilor, atitudinilor, strategiilor de solidaritate și comuniune,

pasibile să întrețină reperele identitare și ancorarea în tradiția de-acasă a basarabenilor deportați.

Considerăm important să consemnăm lipsa unor discuții științifice pe marginea acestui subiect, atât în istoriografia sovietică de specialitate, cât și în cea din perioada posttotalitară. În cercetările care s-au efectuat la tema patrimoniului cultural imaterial din arealul etnografic Pruto-nistean nu s-a articulat importanța recuperării și valorificării memoriilor și mărturiilor de istorie orală ale locuitorilor din RSS Moldovenească deportați în Siberia și Kazahstan, ca surse de cunoaștere a dinamicii obiceiurilor de nuntă și a reprezentărilor populare în condițiile exilului. La fel, este cert că problema dată de cercetare este marcată până în prezent de „regimul tăcerii” [4] și este privată de izvoare arhivistice care să întrețină documentarea riturilor de trecere de la vârsta copilăriei la cea a fecioriei și, ulterior, la cea a tinerilor căsătoriți, a modelelor de comunicare și comportament în mediul cultural străin sau a informațiilor despre cadrele temporale/spațiale de manifestare a sacralului, prin urmare rămânând a fi una destul de complexă și necesită abordări științifice pe măsură.

ASPECTE METODOLOGICE

Invocând „funcția primordială a memoriei – aceea de recuperare” [5], investigația respectivă are la bază materialul inedit de teren, colectat în cadrul Programului de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940–1941, 1944–1953” [6]. În aspect metodologic, cercetarea prevede studiul documentelor din arhivele de familie și ale celor din arhivele instituționalizate, coroborate cu sursele de memorialistică, culegerile de documente și publicațiile din presa vremii.

În ceea ce privește intervievații care au trecut la prima persoană prin experiența deportărilor staliniste, alegerea noastră s-a îndreptat în mod preponderent spre *oamenii simpli* care nu au avut anterior posibilitatea de a-și împărtăși memoriile într-un context public, dar care au manifestat deschidere pentru valorificarea memoriei prin amintiri generoase și mărturii relevante [7]. Materialul empiric valorificat în acest studiu a fost colectat, între anii 2010–2018, din întreg spațiul Pruto-nistean și vizează comunitățile de deportați basarabeni aflați timp îndelungat în diferite regiuni ale imperiului sovietic și ulterior reveniți la baștină. Cercetarea s-a desfășurat prin metoda interviului aprofundat semi-directiv, conținând grila de întrebări capabile să arunce lumină dincolo de momentele de intensitate traumatizantă și suferință, intervenind discret în narațiunea persoanelor cu experiența vieții din deportarea sovietică. Astfel, au fost încurajate amintirile cu caracter

etnografic, modele de comunicare cu populația băștinășă, consemnarea formelor de păstrare a tradițiilor și a strategiilor de supraviețuire etno-culturală a basarabenilor aflați în exil.

Mărturiile de istorie orală sunt autentificate printr-un generos material etnografic foto-documentar, „hârțiile și fotografiile de familie ca patrimoniu identitar și simbolic al unei familii exprimă în mod indirect o *ordonare* a memoriei unei familii” [8]. Cu referință la practicarea obiceiurilor românești în condițiile deportării, fotografiile relevă informații prețioase despre actanții, recuzita, practicile nupțiale și dinamica acestora într-un mediu cultural vitreg. Or, sentimentul de *străinie* și *exil* a fost intensificat prin noțiunea de *specpereselency* (*спецпереселенцы* – rus.) sau *specposelency* (*спецпоселенцы* – rus.) – în ambele cazuri, un eufemism care ascundea condamnarea „pe vecie” a deportaților la muncă silnică cu regim de supraveghere continuă în regiunile de est ale Uniunii Sovietice [7].

Astfel, respectarea unei metodologii complexe de cercetare a memoriei supraviețuitorilor deportărilor staliniste din RSS Moldovenească aduce în atenție articularea clară a subiectului nunții, de rând cu alte tematici importante relevate de aceștia. Amintirile lor fac referință la evenimentul nunții ca punct de reper în rostuirea lucrurilor și a propriului parcurs de viață („ne-am întors în Moldova, în 1956, la scurtă vreme după nunta fratelui”¹). Prin urmare, nunta continuă să rămână a fi evenimentul marcant în constituirea unei biografii, chiar dacă este vorba de una profund traumatizată, inclusiv în istoria unei comunități de memorii a victimelor regimului stalinist.

NUNTA ÎN COMUNITĂȚILE DE DEPORTAȚI

Dacă la baștină nunta intra în memoria comunității, în special, prin fastul și frumusețea obiceiurilor, în condițiile deportării aceasta este ancorată în memoria supraviețuitorilor, în primul rând, prin (ne)putința de a respecta rânduiala firească a tradiției din Basarabia „așa cum e obiceiul la noi”, „cum era înainte”, „așa e după lege”, „ca la moldoveni”, „cum trebuie”. Consemnăm că în prima parte a aflării în deportare, înțelegerea mutuală a tinerilor de a forma un cuplu prezenta mai curând o strategie de supraviețuire decât element din obiceiurile prenupțiale („a fost viață tristă, că dacă nu ești pe teritoriul tău; ca tineret, nu te uitai că-i greu, că n-ai casă, dar viața te grămădește”²), iar blagoslovirea părinților este con-

¹ Vasile Fetescu, deportat în 1941 din loc. Chițcanii Vechi, rn. Telenești, în reg. Akmolinsk.

² Maria Romanenco (născută, Ciobanu), deportată în 1949 din s. Puhăceni, rn. Anenii Noi, în reg. Tjumen.

Parascovia și Efim Rotaru în rolul de nuni mari la o nuntă de basarabeni în reg. Irkutsk, 1955.

semnată ca unica manifestare ritualică de consacrare a neofitilor („nu mai făceai nimic din obiceiuri, că *nu era puțință* (subl. noastră)...”³).

Memoriile acestor persoane relevă forma dramatic redusă a nunții, marcată doar prin ritualul de comensualitate în egală măsură delegat prin autoritatea tradiției să legitimizeze starea ulterioară a mirilor („Cumnata noastră era deportată cu mama ei, bătrână. Fratele s-a dus și a cerut-o de la mama ei, apoi au venit la noi. A fiert mama niște cartofi, am stat la masă – tata, mama și noi – și asta le-o fost nunta...”⁴; „Ne-am căsătorit cu actuala soție, Olga, care era tot dintr-o familie de deportați. Cu ea, pur și simplu, *ne-am luat și atâta tot*”⁵).

După această perioadă de lipsuri maxime, frig aspru și infometare cronică a primilor ani de aflare în deportare, relatările celor care au supraviețuit abundă în mărturii despre nunta cât mai apropiată de rigorile tradiției din Basarabia, cu menirea clar articulată de reafirmare identitară și recuperare a statutului social de către cei deportați: „Tata și mama au vrut să facem după tradițiile noastre. A fost prima nuntă moldovenească acolo, când s-a căsătorit fratele Nică cu Ileana. Asta a fost în 1952. Au făcut nuntă după tradiții! Se zvonea în tot satul că la moldoveni este nuntă.”⁶ Chiar dacă era acomodată la condițiile din străinie („am făcut masa [Masa Mare] în cămăruța unde trăiam, că nu aveam să ne-nșirăm, *ca la Țareuca* (subl. noastră) – o bucată de sat!”), aceste practici aveau legitimitatea

³ *Ibidem*.

⁴ Nadejda Crigănuță (născută, Poiată), deportată în 1949 din s. Țipala, rn. Ialoveni, în reg. Tjumen.

⁵ Nicolae Cozma, deportat în 1949 din s. Cucoara, rn. Cahul, în reg. Altai.

⁶ Petru Racu, deportat în 1949 din s. Țaul, rn. Dondușeni, în reg. Tjumen.

să reconfigureze relațiile de rudenie între familiile antrenate în evenimentul nunții („ne-a cununat bădița Vasile, fratele mai mare, și de-acum încolo i-am spus nașul Vasile”⁷), inclusiv a persoanelor invitate („a fost un *vecer*, neamuri nu erau ca să-i inviți, doar cunoscuții; a venit doctorul de la spital cu nevastă-sa, niște colegi și aceștia au fost toți oaspeții la nunta lor”⁸). Criteriile general-practicate de alegere a miresei/mirelui, precum vârsta, statutul social, apartenența etno-confesională pune în evidență unele aspecte noi, elaborate în condițiile deportării. Consemnăm astfel că vârsta mirilor era preponderent de 23-27 de ani („în 1956, m-am căsătorit cu Vasile Mârza, aveam 23 de ani, soțul avea atunci 27 de ani”⁹), însă respectarea acesteia era deseori sub presiunea lipsurilor economice dictate de circumstanțele vieții în exil („târziu se căsătorea lumea acolo, era mare sărăcie, nu aveam nici gospodărie, nici haine. Fratele mai mic, care era din 1929, s-a însurat după armată, în 1952. Eu m-am căsătorit la 28 ani. Ambele surori, la fel, s-au măritat târziu...”¹⁰). Acest fapt determina și încălcarea asumată a unei ordini de vârstă stabilită prin tradiție între frați și surori, când era vorba de a se desprinde de familia părinților pentru constituirea propriei gospodării. Or, în condițiile când părinții erau arestați și/sau decedați în lagărele sovietice și așezările speciale pentru deportați, copiii mai mari preluau rolurile de părinte pentru frații și surorile mai mici, inclusiv în ceea ce privește respectarea

⁷ Ștefan Crigănuță, deportat în 1949 din s. Băcioi în reg. Tjumen.

⁸ Valentina Ungureanu (născută, Baștan), deportată în 1949 din s. Coșcodeni, rn. Sângerei, în RSS Burjat-Mongolă..

⁹ Nadejda Mârza (născută Băcescu), deportată în 1949 din s. Cogălniceni, rn. Rezina în țin. Altai.

¹⁰ Ana Nedov (născută, Barbântă), deportată în 1941 din com. Gotești, rn. Cantemir, în reg. Akmolinsk.

Nina și Simion Lupășcu în ziua nunții lor, loc. Lesnaja Jurga, rn. Jurginsk, reg. Tjumen, 1953.

riturilor de trecere și intrarea în rând cu lumea („Eu m-am căsătorit târziu, la 27 de ani. Aveam trei surori și eu aveam grijă de ele, dar dacă te căsătorești – trebuie să le lepezi. Ca să nu le lepăd – am stat până ultima s-a măritat.”¹¹). Un alt criteriu de care se ținea cont în alegerea mirilor era cel al statutului social, dincolo de precaritatea economică în care se aflau aceste familii după deportarea lor în Siberia și Kazahstan. Proveniența din gospodari și legătura cu familiile care au probat un comportament meritoriu în comunitatea de acasă, până a fi ridicate, era întreținută viu în memoria comunității chiar și în noile circumstanțe („Ruștele vroiau să se căsătorească cu el, dar Vasile căuta o fată așa... *gospodină*, că el tot a fost *din oameni*. Mama lui era din sat de la noi... Ei se nemuiau cu noi, de departe.”¹²).

Apartenența etno-culturală/confesională era de cele mai multe ori parte din motivațiile personale în alegerea mirelui/miresei, fiind circumscrisă experienței acumulate de generațiile anterioare: „Nu eram căsătorită. Nu am vrut să mă căsătoresc cu un rus, aveam eu motivele mele... Și apoi – tradițiile noastre! Nu-mi imaginam cum să vin acasă cu el – noi obișnuiam să ne adunăm toată familia – și aici să șadă un rus, iar eu să stau să-i traduc!? Noi am vorbit tot timpul limba română în familie.”¹³ La fel: „Eram șoferul directorului care, printre altele, mi-a spus că «ea [viitoarea soție] este din Moldova». Directorul știa că doresc să mă însor cu o fată din Moldova. Mama tot așa îmi spunea!”¹⁴, „Tata nu vroia pe ruși să-i vadă în ochi,

dar pe Vasile părinții mei l-au vrut, era din Moldova. Erau ruși care umblau după mine, dar tata a spus să nu ne vadă cu nici un rus de mână, nici eu și nici sora.”¹⁵

Respectarea obiceiurilor de nuntă, indiferent de circumstanțele în care sunt practicate, sunt percepute exclusiv ca „datini care poartă în ele speranța și promisiunea unei vieți împlinite” [9]. Mărturisirile basarabenilor deportați în Siberia și Kazahstan fac dovada cinstirii acestei filosofii populare de „a fi în rând cu lumea”, ceremonialul nupțial fiind menit să ordoneze biografia unui om: „Acela a fost începutul vieții noastre. Acela a fost momentul când m-am despărțit de copilărie și tinerețe și am intrat în viața de matur. Măcar că am fost deportată, dar tot parcă mă simțeam sub aripa mamei și a tatei.”¹⁶

În structura nunții relevată de mărturiile deportaților basarabeni consemnăm elementele centrale din toate etapele ceremonialului: pre-nupțial (furatul miresei, peșitul), nunta propriu-zisă (cununia, masa mare) și cele post-nupțiale (obiceiurile de a doua zi după nuntă). Practica de a fura mireasa este determinată, dincolo de penuria economică a primilor ani de aflare în deportare, de deraierea cadrelor de vârstă a mirilor și avea menirea de a evita refuzul la peșit: „Soțul meu a fost mai mare ca mine cu zece ani, la început toți mă ocărau, ziceau că-i mai mare decât mine, dar așa a fost de la Dumnezeu și ne-am căsătorit. Într-o seară, ne-am dus la dansuri și el m-a furat mireasă [râde]. M-a furat și m-a dus la mama lui... eu nu vroiam să intru, îmi era frică c-o să mă ocărască. La rândul lui, Piotr m-a furat pentru că nu a vrut să mă ceară de la mama mea, că el era mai mare

¹¹ Alexandru Nastas, deportat în 1941 din com. Văleni, rn. Vulcănești, în reg. Akmolinsk.

¹² Nadejda Mârza (născută, Băcescu), deportată în 1949 din s. Cogâlniceni, rn. Rezina, în țin. Altai.

¹³ Elena Bliuc (născută, Liulica) deportată în 1949 din com. Sudarca, rn. Dondușeni, în reg. Habarovsk.

¹⁴ Vasile Ciobu, născut în loc. Ćelkar, reg. Akmolinsk.

¹⁵ Nadejda Mârza (născută, Băcescu), deportată în 1949 din s. Cogâlniceni, rn. Rezina, în țin. Altai.

¹⁶ Lubov Pojoga (născută, Cladico), deportată în 1941 și 1949 din loc. Costuleni, rn. Ungheni, în reg. Kzyl Orda.

Iacob și Maria Romanenco, nași de cununie la nunta lui Mifodie și Eugenia Romanenco, reg. Tjumen, 1955.

ca mine și mama nu avea să mă lase.”¹⁷ Interlocutoarea se grăbește să precizeze însă că sora sa, Eudochia, „a fost cerută de la mama așa cum era obiceiul”, adică prin respectarea tradiției Peșitului. Nadejda Mârza, deportată în 1949 din s. Cogâlniceni, rn. Rezina, în ținutul Altai își amintește: „A venit împreună cu mama lui, într-o duminică, pe cal și cu o sticlă de rachiu, și m-a cerut de la părinții mei.”¹⁸ Rostirea vorbelor „de cuviință”, sugerând dorința mirelui de a cere fata în căsătorie, și „înțelegerea” din partea părinților miresei, manifestată prin formula de amânare ritualică „să ajungem cu sănătate”, „dacă o vrea Dumnezeu, om face și nuntă”, întrețin obiceiul în perimetrul de autoritate al tradiției de nuntă. Liubov Pojoga, deportată repetat în 1941 și în 1949 în reg. Kzyl Orda, își amintește: „Dacă m-a peșit? Da’ cum! Când le-o spus părinților că se însoară, întâi soacră-mea a venit, și Costea [viitorul soț] o venit cu verișorul și cu verișoara, și o spus că vine, așa cum e obiceiul la noi. Noi am făcut cuptior, mama a făcut mâncare. Știi, verișorul lui Costea, el a fost să învețe de popă, dar cu rușii ăștia... și el zice: «Știți la ce-am venit noi azi seara aici?» «Cred că știm! zice tata.» «Îl avem pe verișorul Costea. Șede singur, ca un cuc...» Da’ cu niște cuvinte spunea toate astea! Am făcut nunta în noiembrie 1954”¹⁹.

Cununia și Masa Mare constituie elementele centrale din nuntă, relevă mărturiile persoanelor intervievate. Nașii de cununie erau aleși tot dintre familiile de deportați. Politica de distrugere a locașurilor sfinte

¹⁷ Maria Sajin (născută, Sârcu), deportată în 1941, din s. Strășeni, rn. Călărași, în reg. Kzyl Orda.

¹⁸ Nadejda Mârza (născută, Băcescu), deportată în 1949 din s. Cogâlniceni, rn. Rezina, în țin. Altai.

¹⁹ Liubov Pojoga (născută, Cladico), deportată în 1941 și 1949 din loc. Costuleni, rn. Ungheni, în reg. Kzyl Orda.

pe întreg teritoriul Uniunii Sovietice și restricțiile din partea komendaturii i-au determinat pe basarabienii deportați să apeleze la rețelele solidarității de neam și la noile modele de comunicare cu băștinașii sau cu persoanele deportate de alte etnii pentru a-și putea consfinți nunta prin ritualul de cununie religioasă (mergeau în alte localități, încălcând regimul de reședință forțată). Iar odată cu intensificarea propagandei antireligioase, potențialii nași de cununie își asumau riscul de a-și pierde serviciul sau statutul abia dobândit după debarasarea de stigma „dușmani ai poporului”, cel de „om sovietic cu acte în regulă”: „Ne-am cununat mai târziu, în Kzyl Orda. Nănașul era învățător, nănașa lucra la bancă, ei stăteau cu bunica lor – Vasilisa. Ne-am dus la ei acasă să-i luăm de nănași, dar pe atunci era interzis să te cununi la biserică sau să cununi pe cineva. Asta a fost în 1955. Și ne-o refuzat. Așa și ne-au zis, că el e învățător și se tem... Trec vreo două zile, când mă întâlnesc cu mătușa Vasilisa și ea îmi zice: «Iată Valea a zis să veniți numaidecât la noi!» Eu m-am priceput că s-au mai sfătuit și au luat altă hotărâre. M-am dus iar cu mama la ei și ne-au spus că «se prind de nănași.» Așa ne-am luat noi nănași. La cununie ne-am dus noaptea, pe ascuns. Trei perechi ne-am dus noi atunci la oraș, unde era biserică.”²⁰

În situația când cununia religioasă nu era posibilă, memoriile foștilor deportați fac referință la blagoslovenia părinților și la textul citit din Biblie („nu ne-am cununat, ne-au blagoslovit părinții și ne-a citit cineva din Biblie”²¹). Soții Petru și Agafia Solcan,

²⁰ Maria Sajin (născută, Sârcu), deportată în 1941, din s. Strășeni, rn. Călărași, în reg. Kzyl Orda.

²¹ Nadejda Mârza (născută, Băcescu), deportată în 1949 din

Alexandra Gâncul, druscă de onoare la nunta familiei Mutuseac, loc. Onochoj, RASS Burjat-Mongolă, 1956.

întrebați despre „cum au jucat nunta basarabeană în Siberia de gheață”, pun în evidență rolul administrației locale și cel al organelor de represiune sovietică în desfășurarea nunții: „Pentru komendatură, am cumpărat o scrumbie, 1 kg de biscuiți, o sticlă de votcă și o farfurie de varză murată, astfel, ne-au permis să ne cununăm” [10].

Pentru a desemna Masa Mare, intervievații apelează preponderent la denumirea prescurtată – „Masa”, dat fiind numărul redus de oaspeți și conținutul constrâns al acestui obicei central din nunta tradițională românească. În cazuri rare, unele mărturii vorbesc despre durata de trei zile a mesei de nuntă.

Mai puțin se opresc intervievații în amintirile lor asupra darurilor de nuntă, care în arealul etnografic românesc reflectă contribuția comunității la afirmarea tinerei perechi de gospodari. Astfel, Elisaveta Andronic din s. Țareuca, rn. Orhei, își amintește: „Am făcut masa [Masa Mare]... Am primit și daruri de la o bătrânică: o strachină și două linguri.”²²

De remarcat aici intensitatea compensatorie a spectrului de bucate prezente la masa de nuntă în ultimii ani de aflare a basarabenilor în deportare: „Nu mai țin minte ce bucate au fost la nuntă... Sarmale erau, asta se făcea numaidecât. Se făcea friptură. Se făcea varză, era *turnaps*, ca o ridiche la noi, neagră și iute, dar *turnapsul* e mai dulciu, dar avea și iuțeală. Se făcea *briukva*, rotundă, galbenă și la gust era tot ca un fel de ridiche, era dulce chiar, o mâncam în loc de măr. Se făceau niște salături, erau acolo niște roșii, dar tare acre. Mai era varză multă, era bună, dulce și făceau salături

s. Cogâlniceni, rn. Rezina, în țin. Altai.

²² Elizaveta Andronic (născută, Cuzuioc), deportată în 1949 din s. Țareuca, rn. Rezina, în reg. Kurgan.

din varză. S-a servit *brajkă* și *suciok*. *Brajka* se făcea din pâine uscată de secară.”²³ Parascovia Corobcov, din s. Podgoreni, rn. Călărași, deportată repetat, în 1941 și în 1949, în reg. Kzyl Orda, povestește cu mândrie în voce despre pregătirile pentru masa de nuntă și impresiile lăsate de acest efort financiar și emoțional printre oaspeții de la nunta sa: „Am făcut nunta în casă, am avut vreo 40 de invitați. Am făcut nunta cu deserturi – cu tort! Era un evreu, lucra la noi în *Konditerskij ceh*. Eu, cât am lucrat până la nuntă, am grămadit câte o copeică, câte o copeică, câte o copeică. M-am dus la Arkadi, la evreul ista, și am dat comandă de trei torturi! Soacră-mea nici nu avea închipuire ce înseamnă tort.”²⁴ Despre aspectul inovativ al bucatelor servite oaspeților de nuntă, în special pentru nunțile basarabenilor din condițiile neprielnice ale deportării, menționează și alți foști deportați: „Am tăiat vițel, am tăiat porc, am avut vinete – mama lui [a viitorului soț] a avut semințe de vinete din Moldova și a gătit vinete – am făcut răcitură... Nu era dulce la nuntă, cum acum, și am făcut bomboane din cacao cu unt.”²⁵

Consemnările despre obiceiurile de a doua zi după nuntă rezumă la vizita părinților miresei la casa unde locuiau părinții mirelui, de rând cu o serie de alți oaspeți hazardați: „Au venit părinții mei, i-au pus la masă. Veneau și de la lucru de la Vasile, unul peste altul. Tăraiau votca cu lăzile... dar nu au fost scandaluri.”²⁶

²³ Valentina Ungureanu (născută, Baștan), deportată în 1949 din s. Coșcodeni, rn. Sângerei, în RSS Burjat-Mongolă.

²⁴ Parascovia Corobcov (născută, Mândrilă), deportată repetat, în 1941 și în 1949, din s. Podgoreni, rn. Călărași, în reg. Kzyl Orda.

²⁵ Nadejda Mărza (născută, Băcescu), deportată în 1949 din s. Cogâlniceni, rn. Rezina, în țin. Altai.

²⁶ *Ibidem*.

Cunoașterea propriilor tradiții, așa cum putem consemna în unele mărturii de istorie orală, putea deveni cheia de integrare și respect în mediul comunităților de deportați de alte etnii. Astfel, Liubov Pojoga, după ce a fost deportată repetat în 1949 și fiind invitată într-o comunitate de etnici coreeni ale căror obiceiuri erau cu desăvârșire necunoscute pentru ea, nu a avut decât să urmeze sfatul mamei sale de a apela la propriile modele culturale: „Când au venit să ia mireasa, m-au invitat și pe mine. Era mama de-acum cu noi și mama zice: «Știi ce, nu se duce la nuntă cu mâna goală!» Mama avea trei metri de materie, mi le-a dat pentru mireasă: «Să-i dai la tânără [la mireasă]». Au venit vreo trei mașini, atunci nu erau multe mașini, și ne-au plimbat cu mireasa pe ulița centrală. Când au dat mireasa jos din mașină, eu am înșirat materia ceea și ea a pășit pe materie. Ceilalți, când au văzut, au început și ei să aștearnă în calea miresei: își scoteau hainele, ca să meargă mireasa pe haine [răde]! Of, Doamne!»²⁷

De relevanță în cunoașterea fenomenului de nuntă printre deportații basarabeni sunt consemnările cu referire la recuzita de nuntă. De mare preț erau prosoapele moldovenești, care fie că au fost luate în deportare printre puținele lucruri de preț ce li s-a permis a fi puse în bagaje în noaptea ridicării, fie că erau primite mai târziu prin colete de la rudele rămase acasă, fie că erau împrumutate de la caz la caz printre familiile de deportați când ajungeau să aibă „treghi mari” – de rânduit copiii, finii, nepoții. Parascovia Rotaru, deportată în 1949 din s. Pelinia, rn. Râșcani, în reg. Irkutsk: „După 1953, când ne-am înfripat, toate sărbătorile erau cum aici, așa și acolo. Am făcut și nunți, cum și aici. Prosoapele le-am luat de aici, am venit cu ele înapoi. Erau prosoapele mele de la cununie, că alții n-o luat.”²⁸ Despre covorașul miresei din timpul ritualului de cununie religioasă Liubov Pojoga relatează: „La noi, când se merge la cununie, se calcă pe covoraș. Da’ mama ce-o făcut, că noi nu aveam! A luat o prostire și ne-o dat prostirea: să ne cununăm pe așternut! Iată așa eu m-am cununat pe prostire și cu prescură, și cu bani. Bogdaproste! Bogați n-am fost, dar pâine întotdeauna am avut pe masă și bani nu am împrumutat de la nimeni o copeică.”²⁹

Despre costumul mirilor informațiile datează, la fel, cu perioada ultimilor ani de aflare în deportare,

²⁷ Liubov Pojoga (născută, Cladico), deportată în 1941 și 1949 din loc. Costuleni, rn. Ungheni, în reg. Kzyl Orda.

²⁸ Parascovia Rotaru, deportată în 1949 din s. Pelinia, rn. Râșcani, în reg. Irkutsk.

²⁹ Liubov Pojoga (născută, Cladico), deportată în 1941 și 1949 din loc. Costuleni, rn. Ungheni, în reg. Kzyl Orda.

fapt care poate fi consemnat și prin studierea atentă a fotografiilor din arhivele de familie ale celor supuși represaliilor de regimul totalitar-comunist. Astfel, Ana Horeică, deportată în 1941 din s. Porumbesti, rn. Baimaclia în RASS Burjat-Mongolă, își amintește că „mireasa avea rochie de mireasă, lungă, nici vorbă să fie rochia scurtă, avea și coronița cu floricele din ceară, era și alb, și roșu, și albastru, așa erau făcute florile de pe ea.”³⁰ Maria Amorțitu din or. Sângerei, deportată în 1949 în RASS Burjat-Mongolă, evocă practicile de solidaritate formate între grupul de tinere, acestea împrumutând una de la alta singura rochie de mireasă ce exista în localitatea unde se aflau de ani buni, cu regim de reședință forțată.³¹ Elizaveta Andronic își amintește că „am fost mireasă cu flori de hârtie pe cap!”³² O serie de mărturisiri se referă la practica miresei de a-și coase rochiile de nuntă la meșterițele deportate la fel din Basarabia sau din Statele Baltice, care reușiseră să-și ia cu ele câte o mașină de cusut. Costumul de mire, mai ales în primii ani de deportare, putea să se reducă doar la o pereche de pantaloni de culoare închisă și o cămașă, sacoul fiind un adevărat lux („eram așa de sărac că nu am avut nici *surtuk*, când am fost mire”³³).

CONCLUZII

În urma investigațiilor documentare, analizei surselor edite și inedite, cercetărilor de teren desfășurate în perioada menționată, am constatat că tradiția nupțială în spațiul Pruto-nistean, în perioada administrației sovietice, s-a aflat sub presiunea sistemului totalitar-represiv și a restricțiilor ideologice. În pofida acestor intemperii, comunitatea tradițională și-a elaborat dintotdeauna strategii de rezistență la emergența unor regimuri restrictive, pasibile să întrețină reperele identitare și legătura cu tradiția.

BIBLIOGRAFIE

1. Vultur Smaranda. *Istorie trăită, istorie povestită*. Deportarea din Bărăgan, 1951-1956. Timișoara: Amarcord, 1997; Cesereanu Ruxandra. *Călătorie spre centru infernului. Gulagul în conștiința românească*. București: Ed. Fundației Culturale Române, 1998; Gaston Pineau, Jean-Luis Le Grand. *Les histoires de vie*. Paris: Ed. Payot, 2001; Radstone

³⁰ Ana Horeică (născută, Leu), deportată în 1949 din s. Porumbesti, rn. Baimaclia, în loc. Hasurta, RASS Burjat-Mongolă.

³¹ Maria Amorțitu (născută, Dolgan), deportată în 1949 din s. Vladimireuca, rn. Sângerei, în loc. Onochoj, RASS Burjat-Mongolă.

³² Elizaveta Andronic (născută, Cuzuioc), deportată în 1949 din s. Țareuca, rn. Rezina în reg. Kurgan.

³³ Luncaș Gheorghe, deportat în 1949 din s. Grozești, rn. Nisporeni în reg. Tomsk.

Susannah, Schwarz B. (eds), *Memory: Histories, Theories, Debates*. New York: Fordham University Press, 2010.

2. Petrencu A., Cojocaru Ludmila D., Pădureac Lidia (editori). *Românii în Gulag: memorii, mărturii, documente*. Chișinău: Balacron, vol. I și II, 2014 și 2015; Cojocaru Ludmila D. (ed.). *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz. Cercetări realizate în localitățile din centrul Republicii Moldova*, vol. I, tom 1 și tom 2. Chișinău: Balacron, 2016-2017; Elena Postică (ed.). *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz. Cercetări realizate în localitățile din sudul Republicii Moldova*, vol. II, tom 1 și tom 2. Chișinău: Balacron, 2016; Lidia Pădureac (ed.), *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz. Cercetări realizate în localitățile din nordul Republicii Moldova*, vol. III, tom 1 și tom 2. Chișinău: Balacron, 2016-2017.

3. Varta I. *Deportările în masă din RSS Moldovenească din 13-16 iunie 1941. Studiu. Documente desecretizate din arhivele MAI și SIS ale Republicii Moldova*. Chișinău: Litera, 2011; Varta I. *Deportările în masă din RSS Moldovenească din 5-9 iulie 1949. Studiu. Documente desecretizate din arhivele MAI și SIS ale Republicii Moldova*. Chișinău: Litera, 2011; Pasat V. *RSS Moldovenească în epoca stalinis-*

tă (1940-1953). Chișinău: Cartier, 2011; Pasat V. *Calvarul: documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești 1940-1950*. Moskva: Rosspen, 2006; Cojocaru Gh. E. *Operațiunea „Sud”: culegere de documente*. Chișinău: Bons Offices, 2010.

4. Radstone Sussanah, Hodkin Katharine. *Regimes of memory: an introduction*. În: Radstone Sussanah, Hodkin Katharine (eds), *Regimes of memory*. London: Routledge, 2003, p. 1-22.

5. Ricoeur P. *Memoria, istoria, uitarea*. Timișoara: Amarcord, 2001, p. 38.

6. Programul de Stat „Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească în perioada anilor 1940-1941, 1944-1953”, cu cifrul 15.857.06.02E, coordonat de prof. dr. hab. Anatol Petrencu.

7. Cojocaru Ludmila D. *Deportările staliniste – traumă a memoriei românilor basarabeni*. În: *Românii în Gulag: memorii, mărturii, documente*. A. Petrencu et al. (ed.), vol. I, Chișinău: Ed. Balacron, 2014, p. 319-337.

8. Radosav D. *Editorial: O „sensibilitate sudică” a memoriei și oralității*. În: *Anuarul de Istorie Orală*, vol. VI, 2005, p. 14.

9. Ciubotaru Silvia. *Cuvânt înainte*. În: *Obiceiuri nupțiale din Moldova*. Iași: Ed. Universitatea „Al. I. Cuza”, 2009, p. 1-11.

10. *Nuntă basarabeană în Siberia*. În: *Timpul*, 7 iulie 2013, <https://www.timpul.md/articol/nunta-basarabeana-in-siberia-45535.html> (accesat 20 martie 2018).

Ion Moraru. *Așteptare*, tehnică mixtă, 40 × 50 cm, 2010.